

DEMOKRATI- OCH RÄTTSPOLITISKT PROGRAM

DEMOKRATI OCH RÄTTSPOLITISKT PROGRAM

Fastslaget vid förbundsstämma 23–25 april 2021

Reviderat vid förbundsstämman 8–10 april 2022

Innehåll.....	1
Inledning.....	1
Demokrati	1
En demokrati för varje individ	1
Ett federalt Europa	2
Individens fri- och rättigheter som utgångspunkt.....	4
Ett starkare lokalt självstyre.....	5
Stärkt parlamentarism och ökad maktindelning.....	6
En motståndskraftig demokrati - även i krig och kris.....	8
Ett nytt valsysteem för en mer representativ demokrati och lokal förankring	9
Rättspolitik.....	10
Ett tryggt samhälle för varje individ.....	10
Brott och straff	12
Personlig integritet som utgångspunkt i en digital verklighet.....	14

Inledning

Demokratin och rättsstaten har en lång tradition i Sverige. Denna historia har dock kantats av tveksamma ingripanden i den enskildes fri- och rättigheter. Generellt sett har Sveriges demokratiska och politiska utveckling saknat en jämlöpande utveckling av starkare skydd för individuella fri- och rättigheter. Även om demokratiska och rättsstatliga principer genomsyrat vår utveckling under flera hundra år har det många gånger skett parallellt med en alltmer expanderande statsmakt. Konflikten mellan statens uppdrag och utrymmet för människors egna beslut har allt för ofta landat i inskränkningar av enskildas fri- och rättigheter. Utvecklingen av den liberala demokratin, med en grundläggande skydd för individuella rättigheter och därmed en begränsning av politikernas makt, har inte varit en självklarhet i Sveriges demokratiska historia. Denna utveckling har också bidragit till att såväl enskildas makt som utrymmet för de små sammanslutningarna och den lokala demokratin berövats makt till förmån för en maktcentralisering. Trots den svenska historien av lokalt och regionalt självstyre karaktäriseras samtiden snarare av den svenska enhetsstaten, där centralmakten dikterar villkoren för enskilda medborgares friheter och lokala församlingars mandat och förutsättningar. Vi tycker att Sverige behöver en demokratisk och rättspolitisk nystart. Det innebär en demokrati där makten flyttas närmare individen och där federalistiska principer såsom decentralisering och subsidiaritet tillåts leda utvecklingen. Vi vill se en liberal demokrati och en svensk rättsstat där fri- och rättigheter skyddas, stärks och utvecklas och där maktindelningen får en mer central roll.

Demokrati

20 En demokrati för varje individ

Statens främsta uppgift är att skydda människors fri- och rättigheter. Till detta hör att demokrati utgör det bästa sättet att organisera en stat på. En demokrati löper dock alltid risken att bli majoritetens förtryck av minoriteten och på detta sätt undergräva just de fri- och rättigheter som den ska skydda. Den absolut minsta minoriteten är den enskilde individen. Därför anser Centerstudenter att ett demokratiskt statsskick måste kompletteras med starka fri- och rättigheter som tillförsäkrar ett starkt minoritetsskydd. Vi ser också en betydelse av att stora beslut inte kan drivas igenom allt för lätt av en styrande majoritet. Därför förespråkar Centerstudent ett bredare beslutsfattande när det kommer till särskilt viktiga beslut, så som beslut om grundlagsändringar.

Att Centerstudenter värdesätter individuella fri- och rättigheter, vill begränsa statens makt och undvika godtyckliga indelningar av människor med samma grundläggande intressen innebär även att vi tror på ett federalt Europa. Genom vårt EU-medlemskap tillkommer fler nivåer för att bemöta morgondagens

35 utmaningar och i förlängningen innebär det att makten både reduceras och sprids ut till den nivå som bäst lämpar sig för att hantera detsamma. En minskad maktkoncentration av detta slag bidrar också till minskad risk för att auktoritära stater och särintressen får inflytande över individens frihet och är i längden är garanterat för minoritetens skydd undan majoritetens förtryck.

40 Utformningen av demokratins spelregler bidrar i hög utsträckning till samhällets och medborgarnas förutsättningar att utvecklas. För Centerstudenter är delaktighet och de många medborgarnas inflytande den viktigaste utgångspunkten för de demokratiska arbetsformerna. De frivilliga mötesplatser som skapas när människor väljer att organisera sig i föreningsliv och liknande är grundläggande hörnstenar för ett starkt samhälle. Staten är idag det centrala elementet i den svenska demokratiska maktstrukturen och den lokala makten betecknas i bästa fall som lokalt självstyre. Centerstudenter vänder sig mot detta och menar att de enskilda medborgarna, de frivilliga gemenskaperna och det lokala självstyret utgör demokratins kärna. För att skapa en balans mellan den centrala makten, den lokala makten och enskildas makt behöver den politiska såväl som den ekonomiska makten fördelas och tydliggöras ytterligare mellan enskilda, kommuner, stat och EU. Det är en förutsättning för att såväl enskilda som de lokala och regionala enheterna ska kunna hävda sin rätt. För att skydda denna ordning finner vi det lämpligt att reglera dessa frågor tydligare i grundlagen.

Centerstudenter anser därför att:

- Det för grundlagsändring bör krävas två identiska beslut av riksdagen med två tredjedelars majoritet med ett mellankommande ordinarie riksdagsval.
- Maktbefogenheterna mellan stat, region och kommuner bör regleras tydligt i grundlagen.

Ett federalt Europa

55 Att Centerstudenter anser att makten ska byggas underifrån och vid behov flyttas uppåt innebär att vi ser positivt på europeisk integration inom de områden där enskilda medborgare och lokala och nationella församlingar inte ensamt kan möta framtidens utmaningar. En styrka som bör utvecklas inom EU är att fler gemensamma angelägenheter ska kunna bemötas gemensamt och effektivt inom EU:s institutioner. Vidare är EU:s arbete med att främja grundläggande fri- och rättigheter centralt och något som också har betytt mycket för Sveriges utveckling på området. Den svenska rättsstaten har på många vis stärkts av samarbetet. EU ska fortsätta värna den gemensamma frihet, säkerhet och utveckling som enskilda stater inte kan garantera på egen hand och är också en viktig aktör för Sveriges möjligheter att påverka andra länder i mer demokratisk och frihetlig riktning.

60 Centerstudenter anser att EU:s kompetensområden behöver utvecklas på ett antal områden. Öppenheten och de fyra friheterna är styrkan med EU. Tack vare unionen finns idag större möjligheter än någonsin för

65 personer, varor, tjänster och kapital att röra sig fritt inom unionen. Vi önskar därmed se en ökad EU-kompetens på områden där utvecklingen är beroende av gränsöverskridande system och regelverk, såsom inom miljö- och klimatfrågor, utrikes- och säkerhetspolitik samt migration. I en rörlig värld behöver vi en starkare plattform för beslutsfattande som rör gränsöverskridande utmaningar och visioner. Att utöka EU:s kompetens inom dessa områden bidrar till förbättrade förutsättningar för fredliga förhållanden, fri rörlighet och ekonomisk utveckling, och minskar samtidigt risken för att politiska och nationella särintressen snabbt
70 ges för mycket makt över individen och marknaden. Nationella intressen och kortsiktiga lösningar är någonting som många gånger leder till snedvridningar, minskad konkurrens och i längden förhindrar förutsättningarna för en gemensam frihetlig utveckling.

Under de senaste åren har vi dock sett hur öppenheten fått ge vika för misstänksamhet och gränskontroller runt om i unionen och den fria inre marknaden har periodvis upphört att gälla. Centerstudenter ser ett
75 behov av att gränskontrollerna inom unionen helt upphör till förmån för öppenheten och rörligheten. Vi ser ett behov av att stärka den inre marknaden ytterligare, men ser också stora behov för EU att fortsätta arbeta för fler internationella frihandelsavtal, inte minst med demokratiska länder i unionens närområde.

Centerstudenter ser också med stor oro på den politiska utveckling som pågår i ett flertal av de europeiska länderna. Extrema rörelser såväl till vänster som till höger får alltmer inflytande både i de nationella
80 parlamenten och i Europaparlamentet. Detta, kombinerat med en fortsatt turbulent ekonomisk situation i Europa, hotar de frihetsideal och idéer om en demokratisk utveckling som Centerstudenter ser ligger till grund för Europa. EU bör således skärpa kraven på medlemsstaterna avseende demokrati, transparens och individuella rättigheter. Det är helt nödvändigt att Sverige är en tydlig motkraft gentemot de som tror att Europa och den europeiska ekonomin behöver gå mot slutenhet.

85 Vidare kräver gemensamma friheter också en gemensam politik för att kontrollera unionens yttre gränser. Det gemensamma arbetet inom säkerhets- och försvarspolitik har tilltagit sedan Lissabonfördraget. Det är en utveckling som Centerstudenter välkomnar. En gemensam politik på detta område är viktigt både för en starkare röst för en liberal världsordning utåt och för en starkare motståndskraft mot auktoritära staters försök till påverkan och splittring inom EU:s medlemsstater.

90 Centerstudenter anser till sist att unionens maktfördelning, EU:s institutioner, bör reformeras till förmån för att ge institutionerna ökad möjlighet att agera utifrån gemensamma utmaningar och utvecklingsmöjligheter, och mindre utifrån enskilda medlemsstaters intressen. Dagens system, där varje kommissionär från respektive medlemsstat leder ett separat kabinett, leder till en överdriven fragmentering av kommissionens arbete. Kabinetterna bör i stället konsolideras så att flera kommissionärer kan tjänstgöra
95 i samma kabinett, liknande hur flera statsråd kan vara på samma departement i en nationell regering. Vidare anser Centerstudenter att det roterande ordförande-skapet i rådet orsakar en brist på kontinuitet och

konsekvent handlande från rådets sida. Detta bör därför avskaffas till förmån för ett system med valt ordförandeskap.

Centerstudenter anser därför att:

- 100 • EU:s inre gränskontroller helt bör tas bort för att stärka den inre marknaden.
- EU ska verka för att stärka politiken på området för samarbete med närliggande demokratier.
- EU:s mandat för att kunna ställa krav på befintliga medlemsstaters följsamhet av demokratiska och rättsstatliga principer bör utökas och stärkas.
- Kommissionen bör reformeras för att minska antalet portföljer och kabinetter. Antalet
- 105 kommissionärer bör fortsatt vara en per medlemsstat.
- Ordförandeskapet för ministerrådet bör reformeras och betona kompetens och förtroende framför roterande system.

Individens fri- och rättigheter som utgångspunkt

110 Grundlagen sätter ramarna för den politiska makten och dess främsta syfte ska vara att befästa och främja individuella fri- och rättigheter. Centerstudenter vill ha en förändrad grundlag som speglar federalismens struktur. Genom en ny grundlag, där det klart och tydligt framgår vilka kompetensområden kommunerna, regionerna respektive den centrala makten har, kan federalism tillämpas i praktiken.

Vår grundlag ska stadfästa de grundläggande rättigheterna för medborgare och andra enskilda. Möjligheten till en domstolsprövning i demokrati- och rättighetsfrågor är av avgörande betydelse för en fungerande och verklig maktindelning. I Sverige finns dock ingen tradition av att rättighetsbäraren själv driver sina frågor och såväl den juridiska som den praktiska möjligheten för enskilda att driva talan mot staten är begränsad. Idag finns det inte någon lagreglering som ger individen en generell rätt att rikta en skadeståndstalan gentemot staten vid överträdelser av de grundläggande fri- och rättigheterna. En sådan rätt har dock utvecklats genom

115 Högsta domstolens praxis utifrån enskilda rättsfall. Det är hög tid för att individen ges en i lag stadgad rätt till att driva skadeståndstalan i de fall staten eller kommuner överträder individens grundlagsstadgade rättigheter.

Vidare bör de kostnadsfria prövningar av ansökan om skadestånd för rättighetskränkningar som kan tas upp av Justitiekanslern utvidgas till att också innefatta prövningar om skadestånd för rättighetskränkning som vidtagits av kommuner och regioner, till skillnad från enbart staten som idag är fallet.

125

Den enskildes rättigheter och skyldigheter gentemot det offentliga prövas ofta i förvaltningsärenden. Historiskt har den svenska inställningen till möjligheten att processa mot förvaltningsbeslut varit starkt inskränkta, där myndigheter antagits agera även i de enskildas intressen. Även om utvecklingen på området

130 varit positiv de senaste decennierna, med ökade möjligheter att driva sådan process som resultat, anser
Centerstudenter att utvecklingen inte kan sluta här. I grunden anser vi att de centrala intressekonflikter som
uppstår då myndigheter ska beakta även enskildas motstående intressen i sina beslut inte kan medföra ett
rättvist förfarande mellan två parter. Den juridiska komplexitet och de resurser som krävs för att sätta sig in
135 rättens innehåll spår vidare på detta missförhållande mellan enskilda och myndigheterna. Centerstudenter
anser därför det befogat att enskilda som har skäl för att få sin sak prövad i förvaltningsrätten ska få rätt att
erhålla ersättning för juridiskt ombud.

Centerstudenter anser därför att:

- Enskilda ska ges en lagstadgad generell rätt till skadestånd då staten, kommuner eller regioner kränker individens grundlagsstadgade rättigheter.
- Det ska införas en möjlighet för Justitiekanslern att, utan kostnad för den enskilde, pröva skadeståndskrav för fri- och rättighetskränkningar som begås av kommuner och regioner.
- Enskilda ska ha rätt till ersättning för ombud i förvaltningsärenden då denne haft skälig anledning att få sin sak prövad.

Ett starkare lokalt självstyre

145 Den offentliga förvaltningen måste organiseras effektivt, enkelt och tydligt. Det är en förutsättning för lokalt
självstyre och i förlängningen en reell maktindelning och möjlighet till ansvarsutkrävande. Kommunallagen
sätter idag ramarna för hur den kommunala demokratin får utformas, genom att till stor del definiera vad
kommuner ska och får göra. Detta innebär att det kommunala självstyret många gånger begränsas av att
lokala politiker behöver ta hänsyn till nationella visioner i stället för att möta lokala utmaningar och
150 förutsättningar. Därtill bidrar även det kommunala utjämningsystemet till en begränsning av det lokala
självstyret. Dagens kommunala utjämningsystem syftar till att kommunernas inkomster inte ska påverkas
av sysselsättning och företagsklimat, vilket i sin tur förtar betydelsen av lokala och regionala beslut.
Kommuner där människor går från bidrag till arbete straffas medan kommuner som misslyckas med att
bedriva politik för ökad tillväxt kompenseras. I grund och botten straffar utjämningsystemet en bra
155 kommunal styrning och reducerar incitamenten för lokalpolitiker att bedriva en sund ekonomisk politik.

För att verkställa och garantera det lokala självstyret anser Centerstudenter att det krävs omfattande
reformer av de kommunala och regionala maktbefogenheterna och dess ekonomiska förutsättningar.
Centerstudenter anser att den nationella kompetensen ska vara avgränsad till att säkra demokratin,
rättssäkerheten och transparensen. Vi anser att denna fördelning främst bör framgå tydligare i grundlag,
160 utifrån fundamentala demokratiska och rättsstatliga kriterier. Utöver detta anser Centerstudenter att
kommunerna själva, inom ramen för dessa kriterier, bör få besluta om och organisera sin verksamhet utifrån

egna övervägningar och skäl. En mer ändamålsenlig och tydligare kommunallag bör därför, utöver vad grundlagen ställer för krav, definierar vad kommuner inte får göra. Därtill bör de statliga länsstyrelserna avskaffas för mer lokalt förankrade och representativa instanser. Det skulle öka förutsebarheten för både
165 enskilda medborgare och förtroendevalda. Utöver detta behöver också det kommunala utjämnningssystemet reformeras genom att avgränsas till att kompensera de faktorer som kommuner inte kan påverka. Istället för att premiera dålig ekonomisk politik och syfta till total utjämning bör utjämningsbidraget betalas ut som ett schablonbelopp utifrån kommunernas förutsättningar.

Centerstudenter anser därför att:

- 170 • Detaljreglering av kommunala angelägenheter minskas för att ge större utrymme åt det kommunala självstyret.
- Kommuner och regioner får ökad frihet att inom vissa grundlagsfästa kriterier utforma samt organisera sin verksamhet.
- Det kommunala utjämnningssystemet bör reformeras.
- 175 • Länsstyrelserna bör avvecklas för att ge utrymme till mer effektiva och representativa instanser.

Stärkt parlamentarism och ökad maktindelning

Sveriges parlamentariska system bygger på folksuveränitetsprincipen och att all makt ska utgå från de folkvalda i riksdagen, för att i förlängning utgå från folket. Centerstudenter anser att den vertikala maktindelningen inte är tillräcklig för att säkerställa en demokrati som skyddar enskildas rättigheter från majoritetens beslut och att den dessutom undermineras genom att enskilda medborgare har mycket liten
180 möjlighet att påverka regeringsmakten, som genom praxis givits stor makt över lagstiftningsprocessen. Förutom att stärka domstolarnas oberoende är en viktig reform i rätt riktning att stärka riksdagens lagstiftande makt och förtydliga regeringens ansvar för den exekutiva makten, samtidigt som möjligheten till ansvarsutkrävande av densamma ökar.
185

Idag tillämpas konkret normprövning i svenska domstolar. Med detta förstås att domstolarna ska välja att inte tillämpa en lag som strider mot överordnad författning. Centerstudenter anser dock att det krävs en möjlighet för domstolar att även utan koppling till ett konkret fall pröva hur den aktuella lagen förhåller sig till grundlagen. En sådan möjlighet hade medfört att en lag kan testas utan att den enskilde måste stå risken
190 att stå med statsmakten som motpart. Vidare kan sådana lagar som strider mot överordnad lag tidigare bli föremål för prövning. Det innebär att negativa effekter således minimeras för enskilda och att systematiken i rättsordningen blir mer enhetlig. En författningsdomstol har varit en föreslagen lösning på denna problematik. Det faktum att en författningsdomstol kan utformas och organiseras på många olika sätt

195 medför i vår mening att det kan uppstå oönskade konsekvenser såsom risken för ökad politisering av
domstolarna. För att undvika en politisering av en sådan domstol anser Centerstudenter det mest lämpligt
att införa en författningsdomstol inom ramen för de högsta domstolsinstanserna. Detta innebär att Högsta
domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen ges en grundlagsstadgad möjlighet att inom i sin verksamhet
utföra abstrakt normprövning på eget initiativ, utan nödvändig koppling till ett enskilt fall. Därtill önskar vi
ge Justitiekanslern och Justitieombudsmannen möjlighet att begära sådan prövning vid
200 författningsdomstolen.

För att garantera rättsstaten samt dess grundläggande principer ser vi vidare ett värde i att stärka den
dömmande maktens självständighet både i förhållande till regering och riksdag. I dagsläget står utnämmandet,
pensionering samt andra anställningsvillkor för domare och annan personal vid domstolarna under
domstolsverket som i sig lyder under justitiedepartementet. Rent formellt lyder således dessa myndigheter
205 under regeringen. Trots att dessa frågor, tack vare praxis, för närvarande hanteras på ett tillfredsställande
och självständigt sätt bör detta ansvar omfördelas och fastställas i grundlag. Centerstudenter menar därför
att det bör tillsättas ett oberoende domarråd vars former och uppdrag regleras i grundlag. Ett sådant
domarråd skulle huvudsakligen bestå av domare med stark förankring i domarkåren samt representation
från riksdagen och ansvara för exempelvis utnämning, pensionering samt anställningsvillkor för domare.
210 Vidare skulle ett sådant råd även ansvara för utformningen av domstolarnas organisation samt
administration.

Nämndemannasystemet har länge varit ett omdiskuterat inslag i domstolarna. Det har i samtiden givit
upphov till flertalet oriktiga domslut vilket resulterar i ökade kostnader både för staten men inte minst för
den enskilde som får avsätta tid och resurser på att få sin sak prövad i ytterligare en instans. Vi finner mot
215 bakgrund av nämndemännens syfte, att stärka det folkliga förtroendet för samt insikten i domstolarna, att
reformen i grunden är ineffektiv i fråga om att tillförsäkra detta ändamål. Mot bakgrund av att
nämndemännen får ses som ett kostsam och icke-ändamålsenligt sätt att åstadkomma dessa ändamål finner
vi att de helt borde avskaffas.

Centerstudenter anser därför att:

- 220
- Det bör införas en författningsdomstol inom ramen för Högsta domstolens och Högsta förvaltningsdomstolens verksamhet, där justitieråden ges en grundlagsstadgad kompetens att på utöva abstrakt normprövning ex officio.
 - Justitiekanslern och Justitieombudsmannen ska ges behörighet att hänskjuta fråga om en lag strider mot överordnad lag eller författning till författningsdomstolen.

- 225
- Det ska tillsättas ett oberoende domarråd där representanter med god förankring i domarkåren samt domstolarnas egen administration huvudsakligen ingår. Därtill bör även representanter från riksdag ingå i ett sådant råd.
 - Domarrådet får som grundlagsskyddad uppgift att fatta beslut kring domstolarnas administration. I detta ingår exempelvis frågor såsom tillsättning och pensionering av domare samt löne- och andra anställningsvillkor.
- 230
- Dagens system med nämndemän avskaffas till förmån för fler juristdomare i de instanser där nämndemän idag sitter med och dömer.

En motståndskraftig demokrati - även i krig och kris

235 Sedan länge har grundlagen tillförts bestämmelser för vilka processer och procedurer som gäller för det fall riket skulle hamna i krig eller i krigsfara. Även om Sverige sedan länge varit skonade sådana tillstånd finner vi det befogat att reglera hur befogenheter samt ansvar fördelas i dessa situationer som hotar statens säkerhet och fortlevnad. Vi menar emellertid att det finns anledning att se över dessa bestämmelser samt utveckla och precisera dem. Centerstudenter menar vidare att de samhällskritiska utmaningar som Sverige i framtiden

240 kommer stå inför sannolikt kan betecknas som kriser än som krig. Av denna anledning bör grundlagens bestämmelser ses över för att även omfatta dessa situationer.

Att föra in bestämmelser kring ansvarsfördelning samt befogenheter givet vissa krissituationer i grundlag har ett antal fördelar. Det kan i sådana bestämmelser närmare anges vem som är ansvarig för att fastställa att en krissituation föreligger, vilket ansvar samt befogenheter som tillfaller regering och riksdag, hur sådana

245 beslut fortlöpande ska omprövas samt till sist i vilken mån staten får befogenheter att inskränka medborgarnas fri- och rättigheter givet ett sådant kristillstånd. Vi menar vidare att dessa bestämmelser med fördel nog kan utredas samt föras ut på remiss under en längre period än vad som är möjligt när samma process företas under en pågående krissituation. Även förutsägbarheten för enskilda skulle förbättras avseende vilka åtgärder som kan komma att aktualiseras vid vissa krissituationer. En reglering avseende

250 befogenheter och beslutsprocesser vid fredstida krissituationer bör också föreskriva krav på maxtid för inskränkningar innan dessa måste omprövas och återigen godkännas för att kunna fortsätta gälla.

Centerstudenter anser därför att:

- Det införs nya bestämmelser i grundlagen som närmare reglerar beslutsprocesser och maktfördelning för det fall riket befinner sig i en krissituation.
 - Dessa bestämmelser bör också, utöver befintliga regler, reglera grundläggande krav på beredning, tidsfrister och giltighetstid för fri- och rättighetsinskränkningar vidtagna såsom krisåtgärder.
- 255

- Bestämmelserna kring krig och krigsfara ses över för att stämma överens med de nya bestämmelserna avseende krissituationer.

260 **Ett nytt valsystem för en mer representativ demokrati och lokal förankring**

Sverige har idag en representativ demokrati med ett proportionellt valsystem. Det nuvarande valsystemet är utformat för att i så stor utsträckning som möjligt åstadkomma en sammansättning i riksdagen som väl representerar hur folk har röstat. För att hindra små väljargrupper att få för starkt inflytande finns det dock några spärregler, dels för att göra det svårare för mycket små partier att få sitt första mandat, dels för att
265 göra det svårt för kandidater med få röster att bli valda genom personval.

Även om dessa regler har ett legitimt pragmatiskt syfte i att förhindra små väljargrupper från att få oproportionerligt inflytande som kan försvåra regeringsbildning och riksdagsarbete leder de också till en orättvis representation som är svår att försvara ur en demokratisk ståndpunkt. Konsekvenserna av nuvarande system stannar dock inte vid att dessa väljare saknar representation, det leder också till
270 spelteoretiskt taktikröstande. Små partiets anhängare avskräcks från att kasta bort sina röster. För att hindra mandat från att gå till politiska motståndare väljer anhängare till ett större parti att stödträ på ett parti som riskerar att åka ur riksdagen. Om ett parti ändå åker ur riksdagen skulle det rubba maktbalansen väldigt mycket.

En liknande spärr finns också för personval på partilistor. För att kunna bli personvald krävs 5% av
275 partirösterna i valkretsen. Gränsen vid 5% är en godtycklig gräns och har ingen koppling till antalet mandat partiet tilldelas. Eftersom partier ofta ställer upp många kandidater på sina listor sprids rösterna mellan kandidater och det är i praktiken extremt ovanligt att personrösterna har någon riktig påverkan. Att personröster har så liten påverkan kan anses vara problematiskt med tanke på att representanter i Sverige är valda på personliga mandat. Även här blir röster på kandidater med svagt stöd bortkastade vilket ger
280 väljare ett incitament att i stället rösta på en kandidat med högre chans att bli vald. Lika kandidater riskerar också att ta röster från varandra, något som skulle vara ett problem även om spärren sänktes eller togs bort.

Centerstudenter vill se ett mer rättvist och demokratiskt valsystem där den enskilda medborgarens röst ges större värde. Ett valsystem ska utformas så att det ger en representativ församling, och borde premiera att
285 väljare röstar uppriktigt. För att åstadkomma detta vill Centerstudenter att ett system för alternativröstning införs, både för röst på parti och person.

Valsystem är tekniskt komplicerade och exakt hur detta skulle se ut måste utredas. I grova drag skulle det kunna utformas genom att väljare tillåts ranka kandidaterna på valsedlarna i stället för att bara kryssa en. Röster på kandidater med svagt stöd räknas i stället som en röst på nästa kandidat rankad på valsedeln.

290 Alternativröstning på partier skulle kunna implementeras genom att andrahandsval rankas på valsedelns baksida. Röster på ett parti som inte når upp till småpartispärren räknas då som röster på andra- eller tredjehandsvalet. Andrahandsröster skulle även kunna användas vid fördelningen av de sista mandaten för att förhindra att avrundningseffekter påverkar för mycket.

295 Vidare anser Centerstudenter att antalet riksdagsmandat bör halveras. Sverige sticker idag ut med oproportionerligt många riksdagsledamöter sett till vår befolkningens mängd. Till exempel har Danmarks folketing 179 ledamöter, Norges storting 169 ledamöter och Finlands riksdag 200 ledamöter. En av förklaringarna till Sveriges stora riksdag är att antalet platser i princip varit oförändrat sedan tvåkammarriksdagens tid. En mindre riksdag skulle bidra till att det ställs högre krav på varje riksdagsledamot och att de folkvalda behöver sätta sig in mer i riksdagsarbetet. Det leder till att varje ledamot ges möjlighet att skapa sig en mer omfattande bild av all politik som bereds och beslutas om i riksdagen. Med en mindre riksdag skulle det även bli enklare för medborgarna att följa sina representanters arbete, vilket skulle underlätta ansvarsutkrävandet. Med färre riksdagsledamöter ökar också konkurrensen om platserna, vilket kan bidra till att andelen ledamöter kvalificerade för uppdraget ökar. Därtill minskar även kostnaderna med färre ledamöter.

Centerstudenter anser därför att:

- 305
- Ett system för alternativröstning, även inkluderat personval, ska införas för att åtgärda de problem som småpartispärren orsakar.
 - Personvalsspärren ska tas bort.
 - Antalet riksdagsmandat bör halveras, från dagens 349 till 175.

310 Rättspolitik

Ett tryggt samhälle för varje individ

315 Att garantera de enskilda medborgarna trygghet i sin vardag är en av statens kärnuppgifter. Trygghet innebär att skydda den enskildes rätt till liv, egendom och privata angelägenheter gentemot staten. Trygghet innebär även att staten, i situationer när individers rättigheter hotas av andra individer, har en skyldighet att gripa in. Otrygghet är något som i grunden begränsar människors möjligheter att leva ett fritt liv efter egen vilja och vision. Centerstudenter ser därför ett behov av att stärka de myndigheter som getts brottsförebyggande och brottsbeivrande uppgifter för att säkerställa att de kan arbeta effektivt och ändamålsenligt. Med ett effektivare polisiärt arbete ökar t ex kraven på Kriminalvården, som redan idag har problem med platsbrist.

320 Vi anser att det behövs väsentligt ökade resurser till de myndigheter som i Sverige arbetar brottsförebyggande, brottsbeivrande samt vårdar de människor som blivit tilldömda straff.

Att begå ett brott är ytterst ett val av den enskilde, men det går samtidigt inte att komma ifrån det faktum att vissa individer växer upp med sämre förutsättningar än andra och således är mer utsatta när det kommer till att ingå i kriminella sammanhang och vidta brottsliga handlingar. Det krävs ett helhetsgrepp för att komma till rätta med den problematiken. Detta innebär dels att det krävs ökade resurser till ovan nämnda myndigheterna, men också utökade sociala insatser i de mer utsatta områdena. Vi tror att ett mer koordinerat samarbete mellan sociala och brottsbekämpande myndigheter kan bidra till ökad effektivitet i fråga om att 325 hålla unga personer borta från brottslig verksamhet. Ett sådant exempel är att föräldrar informeras av socialtjänst då denna myndighet fått information från polis eller skola om att en minderårig figurerar i ett kriminellt nätverk. Vi tror i grunden på att flytta trygghetsfrågan så nära individen som möjligt, eftersom familj och de lokala myndigheterna samt civilsamhället är de som har störst möjlighet att fånga upp individer som riskerar att fastna i eller har fastnat i kriminella nätverk. En brottsbekämpande verksamhet som kan ta hänsyn till och har bäst kännedom om lokala behov och förutsättningar är ofta en effektivare sådan. 330 Kommuner bör få en utökad roll i att utforma dessa typer av insatser.

Därtill måste även den enskildes trygghet i förhållande till staten särskilt lyftas. Poliser och åklagare har i Sverige långtgående befogenheter gentemot enskilda under utredning av brott. Idag är kraven för att häkta 335 misstänka relativt lågt ställda och det finns ingen regel om en maxtidsgräns för hur länge en enskild får sitta isolerad. Samtidigt är tiderna för frihetsberövande och isolering av icke dömda personer i Sverige bland de längsta i världen och detta beror främst på en ineffektiv utredningsverksamhet. Långa häktningstider är problematiskt utifrån både integritets- och kostnadsskäl och det finns inget samband mellan långa häktningstider och effektiv brottsutredning. Centerstudenter anser därför att det bör sättas en maxtidsgräns 340 för hur länge en misstänkt som huvudregel får sitta häktad, med hänvisning till den enskildes rättigheter.

Centerstudenter anser därför att:

- Hela rättskedjan behöver stärkas för att ett effektivt polisiärt arbete ska kunna följas upp med tillräckliga resurser och kortare tidsfrister hos Kriminalvården, Åklagarmyndigheten och 345 Domstolsverket.
- Det bör utredas hur socialtjänst, polis och skolan enklare kan samverka och utbyta information i brottsförebyggande syfte.
- Det bör införas en maxtidsgräns för hur länge en misstänkt som huvudregel får sitta häktad.

Brott och straff

350 Straffet är statens yttersta ingripande i den enskilda individens liv samt hennes frihet. Samtidigt utgör straffet det tydligaste ställningstagandet från statens sida i fråga om vad som förväntas av de enskilda i deras relation sinsemellan samt och i deras relation gentemot staten. Staten fyller vidare en central funktion på det straffrättsliga området eftersom de enskilda anförtrott densamma med den vedergällande funktionen i straffet. En rättsstat måste samtidigt väga samtliga dessa intressen; att värna individen och hennes frihet i
355 förhållande till statsmakten samt att systemet som sådant har en förankring i folkviljan.

Centerstudenter ser i dagsläget ett stort behov av reform avseende de brott som finns reglerade i svensk lag. Utöver detta ser vi även ett behov av reformer kring straffet i dess längd samt innehåll. Straffskalor har sedan 70-talet varit föremål för flertalet reformer utan ett enhetligt eller systemiskt synsätt. Detta har givit upphov till oönskade resultat där brott som hos allmänheten upplevs som mer stötande straffas mildare än
360 brott som hos allmänheten ses som mer ringa. Vidare har även synen på straffets upprättande funktion alltsedan den socialdemokratiska idén om straffet som ett socialpolitiskt instrument kommit att inta en allt mer central roll. Utöver detta finns det flertalet brott som i grunden främst drabbar den enskilde förövaren och därför inte lämpar sig för straffrättslig reglering i vår mening.

Vidare anser Centerstudenter att det bör införas en möjlighet att i större utsträckning använda elektronisk fotboja som alternativ till fängelsestraff. Intensivövervakning, i form av elektronisk fotboja, har visat sig vara både kostnadseffektivt, kraftigt minska återfallsrisken och är dessutom mindre integritetskränkande än fängelse. Idag kan elektronisk fotboja användas som alternativ påföljd till ett fängelsestraff kortare än sex
365 månader, under förutsättning att den dömda har eller kan skaffa sig ett arbete och följer kriminalvårdens krav på kontinuerlig kontakt samt rörelsebegränsningar. Vi anser att elektronisk fotboja bör kunna användas i fler fall, vid något längre fängelsestraff än idag och då den dömda personen kan uppvisa kontinuerlig sysselsättning i form av arbete eller studier.
370

Straffmätningen är vidare ett område i behov av reformer. Rättsutvecklingen de senaste decennierna varit invecklad och i dagsläget kan den enskilde inte längre med förutsägbarhet se vilket straff ett visst brott kan komma att resultera i. Ännu mer problematiskt blir det vad avser straffets omfattning. Att straffmätningen
375 blivit en sådan internjuridisk fråga har bidragit till att minska förutsägbarheten och är i förlängningen ett demokrati- och rättighetsproblem. Vi önskar därför se att straffmätningen tydligare regleras i lagen.

Till sist måste en utgångspunkt för straffet samt dess längd vara just hur klandervärd en handling kan anses. Centerstudenter anser det i grunden vara stötande att vuxna fria individer inte fullt ut bär konsekvenserna av sina egna handlingar. Vi vill därför att ungdomsrabatten för myndiga förövare i sin helhet avskaffas.
380 Vidare menar vi att den viktigaste faktorn för villkorlig frigivning framöver bör vara om den enskilde bedöms ha en sannolikhet att återfalla i brottslighet eller inte, till skillnad från dagens system när det är

uppförandet under strafftiden som i stället är tongivande. Till detta önskar vi vidare införa ytterligare en form av villkorlig frigivning, möjlig efter halva strafftiden i stället för två tredjedelar, för unga individer som straffas första gången innan de är 25 år baserat på deras sannolikhet att återfalla i brottslighet vid en sådan frigivning.

385

För att tillförsäkra alla i Sverige en möjlighet att leva fritt ser Centerstudenter också ett behov av att se över lagstiftningen kring hedersrelaterat våld och förtryck. Uppskattningsvis lever runt 240 000 individer, såväl män som kvinnor, under hedersrelaterat förtryck i Sverige och hindras därmed ständigt från att leva ett liv i frihet och att åtnjuta sina grundläggande rättigheter. Hedersförtryck utgör således ett stort samhällsproblem, som nuvarande lagstiftning inte fångar upp i tillräcklig grad.

390

Typiskt sett utövas hedersförtrycket inte vid ett enstaka tillfälle, utan snarare systematiskt och under en längre tid. Centerstudenter ser därför positivt på att införa en kollektiv brottsrubricering där flera kriminaliserade gärningar som begås i hederns namn kan fångas upp under ett enda brott - grovt hedersbrott. Detta skulle i likhet med införandet av brottet grov kvinnofridskränkning underlätta åtal. Till skillnad från grov kvinnofridskränkning bör inte regleringen av hedersbrott innehålla något krav på att våldet ska utövas av en närstående eller tidigare närstående person till offret. Hedersnormer förekommer även inom svensk hälso- och sjukvård. På svenska vårdcentraler genomförs så kallade oskuldskontroller där unga kvinnor tvingas att genomgå undersökningar av underlivet i syfte att fastställa att vederbörande inte har haft sex. Detta är dels fysiskt omöjligt att fastställa och bygger på myten om mödomshinnan, dels integritetskränkande mot den berörda kvinnan. Det reproducerar en omodern och förlegad syn på kvinnlig sexualitet som inte hör hemma i Sverige och bygger på icke vetenskapliga grunder. För att enklare komma åt läkare som utför dessa oskuldskontroller bör en särskild grund för att frånta legitimationen i dessa fall införas. Vi ser vidare ett behov att stärka förståelsen för och kunskapen kring hedersrelaterat våld i olika myndigheter. Detta är särskilt angeläget på grund av att individer som faller offer för hederskulturen ofta är rädda för att söka hjälp på egen hand. Dessutom finns anledning att ställa krav på god samverkan mellan relevanta myndigheter i frågan om hedersförtryck.

395

400

405

Avslutningsvis bör en rättsstat ytterst söka skydda de individer som i den blir utsatt för brott. Sedan lång tid har arbetet med att stärka brottsofferperspektivet pågått i det svenska rättsväsendet. Införandet av ett målsägarbiträde för att stödja den brottsutsatte har varit en framgångsrik reform som underlättat för många att våga och orka driva processer mot sina förövare. Vi ser det därför synnerligen bekymmersamt att brottsutsattas rätt till sådant målsägandebiträde på senare år inskränkas. I vår mening bör en brottsutsatt ha rätt till målsägandebiträde avseende fler typer av brott än i dagsläget och dessutom beviljas även i högre instanser.

410

Centerstudenter anser därför att:

- 415
- Brottsbalken ses över i sin helhet för att tillförsäkra att handlingar som inte drabbar andra än den som företar handlingen, exempelvis innehav av narkotika för enskilt bruk, inte längre är kriminaliserade.
 - Elektronisk fotboja ska kunna användas i större utsträckning än idag, både som alternativ till ett utdömt fängelsestraff eller vid en senare villkorlig frigivning.
- 420
- Brottsbalken samt de straffskalor som gäller för brott ses över i sin helhet där principer om den enskildes rätt, skuldprincipen och mer ändamålsenliga samt enhetliga straffskalor är de grundläggande utgångspunkterna.
 - Det i brottsbalken införs bestämmelser om straffmätningen som tydliggör hur detta faktiskt sker för att bättre tillgodose medborgarnas behov av förutsägbarhet.
- 425
- Systemet med ungdomsrabatter avskaffas för myndiga personer.
 - Systemet för villkorlig frigivning reformeras från att gälla som huvudregel till att gälla som undantag. Vid prövning av villkorlig frigivning bör den centrala bedömningsfaktorn vara återfallsrisken för individen. Jämsides med en sådan reform bör en ny form av villkorlig frigivning för individer som tidigare varit ostraffade och begått brott innan de fyllt 25 införas med möjlighet till villkorlig frigivning efter halva strafftiden utifrån samma bedömningsfaktorer.
- 430
- Det ska införas en ny kollektiv brottsrubricering i brottsbalken, som tar sikte på handlingar som begås som ett led i systematiskt och upprepade hedersrelaterade kränkningar. Därtill att arbetet med information samt upplysning kring hedersrelaterat våld fortskrider både gentemot enskilda men även inom myndigheter.
- 435
- En part som har rätt till målsägandebiträde i första instans ska som huvudregel också medges rätt till detta i samtliga högre instanser.
 - Läkare som utför så kallade oskuldskontroller ska förlora sin legitimation.

Personlig integritet som utgångspunkt i en digital verklighet

- 440
- Frågan om integritet har aldrig varit så aktuell som idag. I takt med teknikens utveckling lever vi alltmer digitala liv och mer och mer information om oss blir tillgänglig. Samtidigt har debatten om rätten till personlig integritet minskat i Sverige och det har skett en omfattande syftesglidning i fråga om i vilka ändamål övervakning av olika slag används. Centerstudenter anser att rätten till personlig integritet är en grundläggande rättighet och en självklar utgångspunkt i en demokrati. Rätten till privatliv är en viktig
- 445
- utgångspunkt för att det ska finnas en reell maktdelning mellan stat och individ. Vi ser samtidigt att det finns

fall då integritetskränkande åtgärder kan vara nödvändiga och står i proportion till det hot som viss grövre brottslighet utgör.

450 De senaste åren har polismyndigheten dock fått alltmer utökade befogenheter att övervaka och nyttjandet av hemliga tvångsmedel har ökat. Samtidigt är det svårt att utvärdera i vilken mån utökade befogenheter leder till effektivare brottsbekämpning. Idag finns till exempel ingen bra överblick över hur hemliga tvångsmedel används. I många frågor som rör brottsbekämpande verksamhet riskerar efterfrågan av mer resurser och en ständig teknikutveckling leda till att personlig identitet blir av sekundärt värde. Centerstudenter anser att den enskildes personliga integritet bör tas i större beaktning samt att det måste ställas högre krav på myndigheter att redovisa användningen av hemlig övervakning och avlyssning. Det bör 455 även fortsatt finnas tydliga regler kring hur olika typer av överskottsinformation, oförutsedd information som framkommit vid användning av hemliga tvångsmedel, får användas. Utgångspunkten ska alltid vara att överskottsinformation nyttjas restriktivt och enbart i de fall då det är fråga om grövre brottslighet.

I takt med att kommunikation flyttar ut på internet blir det vanligare att kommunikation krypteras. Kryptering är ett viktigt verktyg för att skydda privatliv och affärshemligheter mot olaglig avlyssning. 460 Samtidigt försvårar kryptering hemlig avlyssning av brottslingar. Mot denna bakgrund höjs röster om att polis och underrättelsetjänst ska få möjlighet att avlyssna krypterad kommunikation, något som är lättare sagt än gjort eftersom syftet med kryptering är just att det omöjliggör avlyssning. I praktiken finns det två tillvägagångssätt.

465 Det första tillvägagångssättet är att ge polisen möjlighet att göra intrång i brottslingars telefoner och datorer och installera spionprogram på dessa. Detta är långt ifrån oproblemiskt, då det utnyttjar säkerhetsbrister snarare än att åtgärda dem; säkerhetsbrister som också kan utnyttjas av brottslingar och främmande makt. Trots detta är offensiv cybersäkerhet en självklar del av en modern försvarsmakt, och kan även vara befogad som hemligt tvångsmedel mot grövre brottslighet. Med bakgrund av problematiken måste verktygen användas mer sparsamt än andra tvångsmedel. Vidare måste handel med sårbarheter i mjukvara omfattas av 470 stark reglering och översyn.

Det andra tillvägagångssättet är att införa lagkrav på att all kryptering måste ha en bakdörr som staten har tillgång till. Utöver den extrema integritetskränkning ett sådant krav skulle innebära utgör det också en stor säkerhetsrisk ifall nyckeln till en sådan bakdörr skulle läcka. Eftersom missbruk är mycket svårt att upptäcka skulle detta även hota källskyddet och i förlängning demokratin. Centerstudenter anser att en sådan 475 lagstiftning skulle vara helt oacceptabel och inte hör hemma i någon rättsstat. Att skydda sig från övervakning får aldrig i sig vara ett brott.

När det finns kraftfulla verktyg kan det vara frustrerande att de inte får användas för all brottsbekämpning. FRA-lagen är ett exempel på detta. När FRA-lagen infördes var det under förutsättningen att endast

480 regeringen och Försvarmakten skulle kunna beställa signalspaning. Efter ett par år inkluderades även Nationella operativa avdelningen inom polismyndigheten och Säkerhetspolisen. På senare tid har det höjts röster för att även polisen ska få ökad tillgång till FRA:s signalspaning. Det är mycket problematiskt att blanda ihop försvarsunderrättelse-verksamhet med brottsbekämpning. Syftet med försvarsunderrättelseverksamhet är att stödja säkerhets- och försvarspolitik. Att använda Försvarmakten för att bekämpa kriminalitet hör inte hemma i en rättsstat.

485 FRA:s verksamhet präglas av stor sekretess och liten möjlighet till insyn. Då en stor del av FRA:s verksamhet rör internationella förhållanden är internationella samarbeten en naturlig del av uppdraget. I takt med att signalspaning i högre grad tillåts ske inom landets gränser är det därmed viktigt att uppgifter rörande svenska medborgare eller inrikes förhållanden aldrig får delas med främmande makt. Därtill får inte heller svensk lagstiftning kringgås genom samarbeten med utlandet. Inhemsk signalspaning ska fortsatt vara otillåten, vare sig det sker från svenskt territorium eller via ett annat land. Vidare bör det fortsatt ställas krav på viss kontroll av FRA:s verksamhet, i den mån det är möjligt sett till uppdraget. För att säkerställa att varje beslut om signalspaning är proportionerligt anser Centerstudenter att det bör ställas högre krav på att FRA-domstolen tillståndsprövar varje ny åtgärd eller beslut om signalspaning.

495 Riktade åtgärder är alltid att föredra framför svepande övervakning. Centerstudenter är därför kritiska till generell datalagring. Datalagring omfattar alla människor, även de som varken har begått eller kommer att begå brott. EU-domstolen har flera gånger uttryckt att generell datalagring bryter mot EU-rätten. I den utsträckning information insamlad med datalagring används måste det begränsas till allvarlig brottslighet.

500 Vidare menar vi att IPRED-lagen är en lag i starkt behov av översyn. Att internetleverantörer tvingas lämna ut uppgifter om användare till privata aktörer är oacceptabelt och är inte heller proportionerligt vid upphovsrättsbrott. Vi anser dessutom att lagen är förlegad och utgår ifrån användarmönster som inte alla existerar i samma utsträckning idag som vid införandet 2009. I de fall då det är befogat att lämna ut uppgifter ska de hanteras av polisen. Lagen bör därför avskaffas.

Centerstudenter anser därför att:

- 505 • Integritetskränkande åtgärder ska vara riktade, ha ett tydligt syfte samt stå i proportion till det konkreta brottet eller brottsmisstanken.
- De myndigheter som använder sig av olika typer av övervakning och avlyssning ska årligen redovisa sitt användande samt redogöra för hur stor del av övervakningen som varit till användning i brottsutredningar.
- 510 • Användningen av hemliga tvångsmedel och överskottsinformation ska vara restriktiv med hänvisning till individens personliga integritet.

- Överskottsinformation endast ska kunna användas som bevisning om brottet i sig hade kunnat föranleda användning av det hemliga tvångsmedel med vilken överskotts-informationen insamlades från början.
- 515 • Tvångsmedlet hemlig dataavläsning ska användas mycket sparsamt och endast aktualiseras för brott med högre straff i straffskalan än i dagsläget.
- Myndigheters handel med säkerhetsbrister för att få tillgång till krypterad information ska regleras och kontrolleras tydligare.
- Det aldrig ska vara brottsligt att skydda sig från övervakning och avlyssning.
- FRA ska förbjudas från att dela information om svenska medborgare med andra stater.
- 520 • Staten inte ska bedriva generell datalagring eller massövervakning.
- Uppgifter insamlade av operatörer enbart ska få lämnas ut till myndigheter efter domstolsbeslut vid grov brottslighet.
- IPRED-lagen ska avskaffas.